

اسلام،

آئین

زندگی

در مکتب دین

حمید طالبزاده

برغم تصور آنانکه دین را امری منزوی از متن زندگی میدانند و اعتقاد دینی را ملازم بی توجهی به حیات دنیوی می‌پندارند، این امر اساسی بخوبی در اسلام مدنظر قرار گرفته و راه و رسم زندگی عملی در کنار سایر ابعاد مادی و معنوی، فردی و اجتماعی با قامتی متعادل عرضه شده است. به گونه‌ای که یک مسلمان حقیقی می‌تواند موازین یک زندگی صحیح را که متضمن سلامت روحی و جسمی اوست آموخته و با حدود و اندازه‌های مناسب و بدور از هرگونه افراط و تفریط مراعات نماید.

بطور کلی آئین درست زیستن در اسلام عبارتست از مجموعه اصول و قواعدی که ناظر به ابعاد مختلف زندگی و به صورت دستورالعملهایی دقیق و مدون در قالب واجبات، محرمات، مستحبات و مکروهات بیان گردیده است. این آئین نامه عملی چنانچه در زندگی مسلمانان مراعات گردیده و بکار بسته شود، آنها را از بسیاری آفات و ابتلائات در امان داشته و از اتلاف وقت و عمر و نیرو که مهمترین سرمایه هر انسان برای رسیدن به کمال است جلوگیری خواهد نمود. توصیه‌ها و راهنماییهای دین در زندگی بشر محدود به ابعاد معینی نیست بلکه جزئیات زندگی او را در همه مسائل در بر می‌گیرد. تا جائیکه

یکی از مسائلی که جادارد در ارزیابی مکاتب عقیدتی مورد توجه قرار گیرد، ولی غالباً به تسامح از آن گذشته‌اند و بدان کمتر بها داده‌اند، میزان عنایت هر مکتب به موضوع «درست زیستن» است. اصولاً هر مکتب صرفنظر از مبانی و ارکان تفکر خود، باید به کیفیت و آداب زندگی عملی انسانها نیز توجه کند و راه و رسم صحیح را در امور گوناگون به پیروان خویش بیاموزد. مکتبی که در راهنمایی انسانها به سر منزل مقصود تنها به عرضه مطالبی کلی اکتفا کند و بشر را در شون مختلف زندگی و در نیازهای روزمره، به حال خود رها سازد هرگز یک مکتب جامع و ایده‌آل نیست. تعامیت یک مکتب در آن است که در کنار اندیشه‌های کلی و بنیادین خود، برنامه همه جانبه‌ای را نیز طراحی کند که در سایه آن، آدمی از یک زندگی سالم و معتدل برخوردار گردد و بتواند از مواهب حیات بهره بیشتری یافته و در راه و رسم زندگی کمتر به لغزش و اشتباه گرفتار آید. این برنامه همه جانبه را می‌توان مقدمه لازمی جهت نیل به آرمانهای زندگی تلقی نمود.

حتی قبل از اینکه شخصی متولد شود مقدمات تأمین حیات سالم جسمی و روانی او از طریق راهنماییهای متعدد به والدین فراهم می‌گردد، چنانکه در همین زمینه پنجاه و یک دستورالعمل صریح در فقه اسلامی وجود دارد که ۳ دستور از واجبات و ۱۶ دستور از محرمات و ۵ دستور از مستحبات و ۲۷ دستور از مکروهات می‌باشد.^۱

شرط اختصار در این مقال ایجاب می‌کند که تنها جهت توجه دادن اذهان به این جنبه از حقایق اسلامی به برخی از این تعالیم اشاره شود و تفصیل بیشتر موضوع موکول به فرصتهای دیگری گردد که بتوان به ذکر پاره‌ای جزئیات و بویژه آشنائی با گوشه‌هایی از حکمت‌های تعالیم یاد شده پرداخت.

است بکوشد.

خودآرائی

یکی دیگر از اعمالی که هر فرد روزانه با آن سروکار دارد لباس پوشیدن و آراستگی ظاهری است. در این زمینه قرآن کریم می‌فرماید: یا بنی آدم انزلنا علیکم لباساً یُوارى سَواتِکم و ریشاً و لباسُ الثَّقوی ذلک خیرٌ ذلک من آیاتِ الله لعلهم یدُکُرون^۲

ای فرزندان آدم، ما برای شما لباسی که عورت‌های شما را بپوشاند و جامه‌های زیبا (که به آن خود را بیارائید) فرو فرستادیم و لباس تقوی بهتر است. این سخنان همه از آیات خداست شاید که خدارا یاد کنید.

* مکتبی که در راهنمایی انسانها به سر منزل مقصود تنها به عرضه مطالبی کلی اکتفا کند و بشر را در شون مختلف زندگی و در نیازهای روزمره به حال خود رها سازد هرگز یک مکتب جامع و ایده آل نیست.

نظافت و پاکیزگی

اسلام برای نظافت اهمیت فراوانی قائل است و مراعات آنرا از اجزاء ایمان محسوب میدارد. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: النظافة من الایمان. زندگانی آن حضرت و سایر پیشوایان بزرگوار اسلام خود نمونه کاملی از پاکی و طهارت ظاهری و باطنی بوده است. اینکه در اسلام علاوه بر وضو که برای هر نماز واجب شده است و نیز غسلهای هفتگانه واجب، چهل نوع غسل مستحب وضع شده، علاوه بر جنبه‌های معنوی و عبادی آن، اهمیت فراوانی را که اسلام برای پاکیزگی قائل است نشان میدهد.^۳

در اسلام به دستورها و توصیه‌های متعددی در باب خودآرائی برمی‌خوریم از جمله: کوتاه و مرتب نگاهداشتن موی سر و صورت، ازالۀ موهای زائد بدن، کوتاه و تمیز نگاهداشتن ناخن‌ها، استفاده از عطر و استعمال بوی خوش، استفاده از لباس آراسته و مرتب و حتی استفاده از لباس فاخر و نو که این توصیه‌ها علاوه بر آثار و جنبه‌های اجتماعی که در بردارد، در خود شخص نیز مستقیماً ایجاد وجد و سرور و بطور غیر مستقیم ایجاد نوعی اعتماد به نفس می‌نماید که البته این خاصیت ربطی به حس خودنمائی ندارد بلکه این کیفیت روحی حتی زمانی که شخص لباس نو و مرتب پوشیده و در تنهائی هم بسر می‌برد وجود دارد. و عکس قضیه هم در پوشاک کثیف و آلوده و مندرس یا در احوال پریشان شخص کج سلیقه مشاهده می‌شود.

از این قبیل است توصیه به شستشوی ظروف غذا و اینکه ظرف، از شب تا صبح آلوده باقی نماند، سرپوش نهادن بر روی ظروف غذا و آب آشامیدنی، استحباب تمیز کردن و جارو زدن فضای خانه و اطراف آن، پاکیزگی لباس و وسایل شخصی، منع استفاده از حوله و مسواک و شانه دیگران، تأکید فراوان بر مسواک زدن تا حدیکه امام صادق (ع) فرمودند: «دور رکعت نماز بعد از مسواک کردن بهتر از هفتاد رکعت بدون مسواک است.»، اشتیاق و پاک کردن بینی، تمیز کردن دهان موقع وضو، استحباب استفاده از حمام یکروز در میان، و... و از طرف دیگر توصیه به دور کردن خباثت و اجتناب از پلیدیها و عوامل آنها بمانند نجس شمردن ادرار و مدفوع و خون و سگ و خوک و... یک مسلمان معتقد را وادار می‌کند که به نحو قطعی محیط زندگی خود را از این امور منزّه بدارد و در پاکیزگی خود و فضایی که با آن در تماس

اسلام در باب جنس پوشاک در درجه اول لباس پنبه‌ای و کتانی و در درجه دوم لباس پشمی آنها در مقام اضطرار را توصیه می‌کند. حضرت علی (ع) می‌فرماید:

الْبَسُوا الثِّيَابَ مِنَ الْقَطَنِ فَإِنَّهُ لِبَاسُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَلِبَاسُنَا وَ لَمْ يَكُنْ يَلْبَسُ الصُّوفَ وَالشَّعْرَ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ^۴

لباس پنبه‌ای بپوشید که آن لباس رسول خدا (ص) و لباس ما (اهلبیت) است، و آن حضرت از لباس پشمی و مو استفاده نمی‌کردند مگر بنا به علتی.

همچنین در باب رنگ پوشاک، در بین رنگهای مختلف، اسلام در درجه اول رنگ سفید و سپس رنگهای مفرح روشن را توصیه می‌نماید، مگر اینکه بر حسب نیاز و مقتضیات فصلی و سنی و غیره

ضرورتی بجز آن پیش آید.

مروی است که بیشترین لباسهای پیامبر اکرم (ص) بر رنگ سفید بود و درباره زندگانی حضرت علی (ع) و نیز امام جعفر صادق (ع) نیز نقل شده است که اغلب اوقات لباس سفید به تن می کردند.

به موجب اخبار و روایات، پس از رنگ سفید، رنگهای روشن زرد و سبز از نظر پیشوایان اسلام رجحان داشته است. متقابلاً در اسلام استفاده از لباس سیاه مؤکداً مکروه اعلام شده است مگر در مقام اضطرار یا به جهات خاص.

بدیهی است که استفاده از لباس سفید متضمن مراعات نظافت نیز هست. زیرا پارچه سفید و همچنین پارچه های روشن دیگر آلودگی را بخوبی نمایان می سازد و لذا شخص ناچار است، لباس خود را

مقابل خود، کامل جویدن غذا و منع از عجله در خوردن، اجتناب از زیاده روی در خوردن گوشت، اجتناب از افراط در صرف مواد قندی و شیرینی جات، توصیه به صرف میوه جات با پوست، کراهت صحبت کردن در حین غذا خوردن، منع از پر خواری، غذا خوردن هنگام بروز اشتها، خلال کردن بعد از اتمام طعام، دراز کشیدن بعد از صرف غذا، منع از آب خوردن ضمن جویدن غذا، منع از زیاده روی در خوردن غذاهای آبکی، توصیه به استفاده از زیتون و گلابی و انجیر همراه با غذا، استفاده از نوبر میوه جات، کراهت خوردن غذای مانده، کراهت خوردن غذائی که با حرارت خورشید گرم شده است، چشیدن مختصری نمک در ابتدا و انتهای غذا، شستن میوه جات قبل از خوردن، نهی از فوت کردن به غذا، توصیه به غذا خوردن در حالت

* یکی از خصوصیات تعالیم بهداشتی و بهزیستی اسلام سهولت تعلیم و تعلم آنهاست ...

همواره نظیف نگهدارد.

اسلام در باب شکل لباس، پوشاک گشاد را بر پوشاک تنگ ترجیح میدهد و لباسهای تنگ را مضر اعلام نموده و منع می کند. علاوه بر اینها در باب آداب لباس پوشیدن نکاتی را توصیه می نماید از جمله: پوشیدن لباس در حال نشسته مستحب است، پوشیدن لباس در مقابل قبله مکروه است. مستحب است پوشیدن لباس از طرف راست بدن و...

خوردن و آشامیدن

خوردن و آشامیدن هم به عنوان یک امر حیاتی و دائمی در زندگی هر انسان، از جهات متعددی مورد توجه اسلام قرار گرفته است. مثلاً اینکه استفاده از گوشت کدام دسته از حیوانات و طیور مجاز و کدام دسته غیر مجاز است. همچنین کیفیت ذبح یا شکار حیوانات که هر یک فصل جداگانه ای بوده و در کتب فقهی تفصیلاً بیان شده است. علاوه بر اینها در تعالیم اسلام به تأثیر مواد غذایی گوناگون در وجود انسان اشاره شده و استفاده از خوراکیها و میوه جات مناسب برای هر فصلی گوشزد گردیده است. و بالاخره اسلام درباره آداب سفره و غذا خوردن دستورهایی ویژه ای ارائه کرده است که جهت رعایت اختصار به ذکر نمونه هایی از آنها بسنده می نمائیم.

استحباب شستن دستها قبل از طعام و خشک نکردن آن با حوله و دستمال، شستن دستها و دهان بعد از طعام، نشستن بر زانوی چپ هنگام غذا خوردن، شروع غذا با نام خدا، توصیه به غذا خوردن از

نشسته، لقمه را کوچک برداشتن، نهی از پاره کردن نان با کارد، نهی از گذاردن نان زیر ظرف غذا، منع از خوردن غذای داغ، منع از آشامیدن آب به حالت ایستاده در شب و نشسته در روز، جرعه جرعه نوشیدن آب، نهی از زیاد آشامیدن آب و نیز آشامیدن آب بعد از غذای چرب و نیز نوشیدن آب از جای شکسته ظرف و محل دسته آن و...

شبیبه احکام فوق در سایر زمینه های زندگی روزمره نیز از طرف اسلام بیان شده است که مسلمان واقعی را در این امور که عقل و علم همگان نمی تواند حکمت آن را به سادگی دریابد از واماندگی نجات بخشیده و او را در حفظ سلامتی و شادابی و طول عمر و بهبود روابط خانوادگی و اجتماعی مدد می رساند. از این قبیل است احکام مربوط به استحمام، خواب و استراحت، مسافرت، ساختن مسکن، عمل دفع و تخلیه، ورزش و تقویت بنیه بدنی، ازدواج و همسر داری، تربیت و نگهداری فرزند، معالجه و مداوا، صلوة ارحام، معاشرت با مردم، ضیافت و مهمانداری، مسائل مربوط به تدفین اموات و... که همه و همه در چهارچوب نظامی مدون و قاطع ارائه گردیده است.

ویژگیها

تعالیم بهداشتی و بهزیستی که به شکل احکام متنوع در اسلام عرضه شده است، علاوه بر همه جانبه بودن از خصوصیات دیگری هم برخوردارند که این خصوصیات آنها را از دستورات مشابهی که در خارج از حوزه فرهنگ دینی و صرفاً بر اساس علم طب و بهداشت علمی صادر می شود متمایز می سازد. بعضی از این خصوصیات

عبارتند از:

۱ - علاج واقعه قبل از وقوع

امروزه کارشناسان و مریبان بهداشت معتقدند که پیشگیری از بیماریها و دفع بموقع عوامل عفونت از درمان و معالجه بهتر است و بهمین جهت محافل پزشکی می کوشند، توجه مردم را به اهمیت بهداشت و پیشگیری جلب نمایند. اسلام از همان ابتدا این نکته را در متن تعالیم خود منظور داشته است و بر این مبنا غالب دستورهای بهداشتی و احکام زندگی در اسلام ناظر به پیشگیری بوده و سلامت زندگی یک مسلمان واقعی را تا حد زیادی تأمین می کند.

خالی از فایده نیست یادآوری کنیم که آنچه غالباً در جهان علم واقعه بزرگی بشمار میرود و ستایشها و تحسینها را برمی انگیزد،

نابودی هزاران هزار انسان بدست آمده است. یعنی قرنهای سپری شده و خسارتهای جبران ناپذیری به پیکر جامعه بشری وارد آمده تا اصول بهداشتی و درمانی حاضر در اختیار بشر قرار گرفته است. اما جوامع اسلامی تا زمانیکه به احکام دینی خود پایبند بودند و تا حدودی که اینک پایبند هستند به برکت فرهنگ اصیل دینی، نیازی به درمان بسیاری از بیماریها و صرف هزینههای هنگفت و... نداشته و ندارند.

به عنوان مثال، ملل جهان برای پیشگیری از بیماریهای آمیزشی و کنترل شیوع آنها همه ساله هزینههای سنگینی را متحمل شده و نتیجه لازم را هم بدست نمیآورند بلکه رفته رفته به علت نفوذ عقاید فریود مبنی بر آزادیهای بی قید و شرط در روابط جنسی آمار مربوط به این بیماریها روبه افزایش است، تا جائیکه در همین دهه

✽ غالب دستورهای بهداشتی و احکام زندگی در اسلام ناظر به پیشگیری بوده و سلامت زندگی یک مسلمان واقعی را تا حد زیادی تأمین می کند.

اخیر، سازمان بهداشت جهانی رسماً اعلام کرد که بیماری سوزاک در دنیا از کنترل این سازمان خارج گشته است.

در سال ۱۹۶۲ پس از سالیان بس طولانی مبارزه با سیفلیس در کشور فرانسه، کابینه دولت آن کشور در اثر روزافزونی این بیماری ناچار شد بودجهای معادل شش میلیون فرانک فرانسه برای تقویت مبارزه تصویب کند، اما امروز پس از گذشت ربع قرن هنوز هم سیفلیس یکی از علل اساسی ایجاد بیماریهای جسمی و روحی موروثی و انواع جنونها و اختلالات روانی و سقط جنینها و... در آن کشور و کشورهای نظیر آن بشمار می رود. ولی در مقابل این بودجههای سنگین، این بیماری در کشورهای اسلامی به علت حرمت زنا، به شدت کشورهای غیر اسلامی و غربی نیست و مبارزه با آن نیز طبعاً مستلزم هزینههای گزاف نخواهد بود. بگذریم از اینکه فاصله گرفتن ملت های مسلمان از متن تعالیم دینی سبب شده است که ابتلائات فوق دامنگیر ایشان نیز بشود و امروزه آمار شیوع بیماریهای ناشی از فساد جنسی در کشورهای اسلامی نیز رو به فزونی دارد.

مثال دیگری که در این زمینه قابل ذکر است، مسئله اعتیاد به الکل می باشد. با آنکه برای نجات ملت ها از آثار سوء این بلای بزرگ، مؤسسات بهداشتی و انجمنها و اندرزگاهها و سازمانهای مجهز با بودجههای هنگفت بوجود آمده اند، رشد سریع سیخواری لطمات جبران ناپذیری بر پیکر جوامع وارد ساخته و مبارزه های پی گیر با این آفت بزرگ عملاً عقیم و یا کم اثر می باشد، در حالیکه تا قرن گذشته هرگز تصور چنین پیامدهای شوم و ناخجسته ای بر شرابخواری از

کشف معجزه آسای یک دارو و یا معالجه یک بیماری مرگ آور و خطرناک می باشد. و از اینرو کاشف آن مقام والاّی در افکار عمومی احراز می کند و تاریخ پزشکی و دایرة المعارفهای طبی تمام جزئیات آن کشف بزرگ را ثبت می کنند و رسانه های گروهی جهان در نقل آن با عناوین برجسته بر یکدیگر سبقت می جویند و بالاخره به آن کاشف بزرگ جایزه نوبل و نشانهای علمی و مدارج افتخاری تعلق می گیرد و در دانشگاههای معتبر دنیا اسامی تالارها بنام او و امثال او نامیده می شود و مؤسسات بهداشتی و درمانی به نام او برپا می شوند. اینک می پرسیم، اگر کشف یک دارو، یا شیوه درمان یک بیماری، اینقدر ارزش و اعتبار دارد که کاشف دانشمند آن را سزاوار تکریم فراوان می نماید، چرا وقتی تعالیم و دستورهای ارائه شود که اساساً مانع ابتلاء به بیماری می گردد چندان هم مورد توجه واقع نشده و کسی به فکر قدردانی و بزرگداشت واضح و کاشف آنها نیست؟ در حالیکه کشف راه پیشگیری به مراتب از درمان پس از ابتلاء مفیدتر، باصرفه تر و اعجاب انگیزتر است. اسلام در این میان راه اخیر را در پیش گرفته است و جامعه اسلامی را تا زمانی که به احکام عالم و عامل باشند از خسارتهای بیشمار بیمه نموده و به قول معروف علاج واقعه را قبل از وقوع نموده است.

اگر به تاریخچه بهداشت کلاسیک و علم طب، نظری افکنیم ملاحظه می کنیم که داروهای فراوان و شیوه های درمانی بس گوناگونی که در علم پیشرفته پزشکی امروز وجود دارد به بهای تجربه های طولانی و مشاهده انواع بیماریها و شیوع اپیدمی های مرگ آور و

سوی محافل پزشکی نمیرفت.

در بر ندارد.

مفاهیم ساده و در عین حال رسای دستورهای مذهبی در زمینه‌های مختلف بر مبنای امر به معروف و نهی از منکر که وظیفه هر مسلمان آگاه و عاقل و بالغی است منتشر می‌شود و اجازه می‌دهد که همگان با الگوهای صحیح زندگی آشنا شوند. اصل امر به معروف و نهی از منکر از اصول بسیار مهم و ارزنده اسلامی است که اگر بدرستی در جامعه جامه عمل ببوشد مشکلات زیادی را برطرف می‌کند. اگر هر مسلمان آگاه خود را مکلف بداند که با بهترین روش و بر حسب شرایط و موقعیتها، خطاها و اشتباهات دیگران را اصلاح نماید و از طرف دیگر خود نیز حاضر به پذیرفتن خطای خویش بوده و

سی و اندی سال پیش که هنوز شدت اعتیاد به الکل به پایة امروز نرسیده بود نشریه «A VOTRE SANTEE» عضو انجمن مبارزه با الکلیسم فرانسه گزارش داد که در سال ۱۹۵۵ مبلغی معادل ۱۱۲۵ میلیارد فرانک خسارت در نتیجه شیوع میخوارگی به ملت و دولت فرانسه وارد گردیده است، که طبعاً مراجعه به آمار و ارقام سالهای اخیر رشد افزونتری را نشان خواهد داد.

میخائیل گورباچف دبیرکل حزب کمونیست شوروی در کتابی که اخیراً با عنوان «دومین انقلاب روسیه - پروستریکا» منتشر ساخته است به بررسی وضع کنونی شوروی پرداخته و بسیاری از مسائل

✽ یک مسلمان حق ندارد پاره‌ای از احکام و تکالیف را برگیرد و مراعات کند و پاره‌ای را فرو گذارد و به بوتۀ فراموشی سپارد.

در رفع آن بکوشد، فرهنگ اصیل و پر بار اسلامی تعمیم یافته و عرصه اجتماع به دانشگاهی مبدل می‌شود. بدین ترتیب کودکی هم که از روز ولادت در یک خانواده مسلمان چشم می‌گشاید آداب و عادات صحیح زندگی را که در آن خانواده بر حسب موازین شرعی معمول است خود بخود فرا می‌گیرد و بدون هیچ مشکلی به آنها عمل می‌کند و در نتیجه اگر هر کودکی در خانواده اش بدین نحو با اصول و موازین اسلامی آشنا شود و آنها را در عمل بکار بندد، آداب و سنن زندگی اسلامی رواج یافته و همگان بطور طبیعی آماده پذیرفتن و مراعات آنها می‌گردند.

جاری در این کشور را به باد انتقاد گرفته است و با شعار «بازسازی اجتماعی» ضرورت دگرگونی‌های اساسی را در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی جامعه شوروی گوشزد می‌نماید. در این کتاب (صفحه ۱۳۸ ترجمه فارسی) نگارنده مبارزه جدی و قاطعی را علیه شرابخواری و مستی وعده می‌دهد و خاطر نشان می‌کند که این نابسامانی اجتماعی، سالهاست در جامعه شوروی ریشه دوانده و به یک عادت زشت و همگانی بدل شده است و یادآوری می‌کند که زیاده‌روی در مصرف الکل، به ویژه در دو دهه اخیر، به حد خطرناکی رسیده و شکل یک «خطر ملی» بخود گرفته است.

ملاحظه می‌شود که برای پیشگیری از همه گیر شدن الکلیسم که بلای عصر حاضر است، ملل جهان چگونه به دست و پا افتاده و سازمانهای بهداشتی به تبلیغات وسیعی دست زده‌اند و با تحمل هزینه‌های گزاف می‌کوشند افکار عمومی را به نتایج فلاکت بار این اعتیاد متوجه سازند، در حالیکه تحریم مسکرات به عنوان یک حکم الهی بدون تحمیل کمترین هزینه‌ای مسلمانان واقعی را از شر این آفت هستی برانداز مصونیت بخشیده است.

۳- ضمانت اجرایی

نکته دیگر اینکه عمل به الگوهای دینی از سوی یک مسلمان حقیقی برخاسته از یک ایمان و اعتقاد پاک مذهبی است و یک مسلمان مراعات این ضوابط را در حکم بخشی از طاعات و عبادات تلقی می‌نماید و در آن رضای خداوند متعال را در نظر دارد و این سبب می‌شود که حتی بدون علم و آگاهی از حکمت این دستورها باز عملاً از فواید اجرای احکام یاد شده بهره‌مند شود و همواره خود را موظف به اجرای آنها محسوب کند. در حالیکه در فرهنگ و تمدن امروز نظیر این اصول و ضوابط از طریق اشخاص و مؤسسات غیردینی ارائه می‌شود و طبعاً انگیزه کافی برای اجرای آن در مردم پدید نمیاید گذشته از اینکه خود آن اشخاص و مؤسسات نیز به بسیاری از گفته‌های خود پایبند نیستند.

۲- سهولت تعلیم و تعلم

یکی از خصوصیات تعالیم بهداشتی و بهزیستی اسلام سهولت تعلیم و تعلم آنهاست که بدون نیاز به معلومات خاصی در هر سطح فکری از اجتماع قابل تعلیم و تفهیم است و هزینه پرسنلی و آموزشی و سازمانی گسترده‌ای که مخصوص سازمانهای بهداشتی کلاسیک است

نظری به وضع کنونی

جامعه اسلامی ما وارث فرهنگ عظیمی است که اگر آنرا با زندگی خود برآمیزد و بدان پایبندی پیشه کند، سعادت دنیوی و اخروی را نصیب خود خواهد ساخت. خاصه اکنون که به سرکت انقلاب اسلامی و خونهای پاک شهدا زمینه نشر و گسترش حقایق این دین جاودانی فراهم شده است. اسلام دین عمل است و بدون تردید مسلمان بودن در یک سلسله افکار و عقاید و مکتوبات قلبی خلاصه نمی‌شود. تصویر یک مسلمان ایده‌آل ترکیبی از ایمان و عمل است و این حقیقتی است که در جای جای قرآن در حدود هفتاد موضع بدان اشاره رفته است. عملی که اسلام انتظار دارد به بُعد و جهت معینی اختصاص

متعفن‌ترین محیط‌ها بودند که هر بیننده‌ی بی‌خبری را از اسلام گریزان می‌کردند.

با اظهار تأسف، هم اینک در شهرهای خودما، جویهای پر از لجن، در و دیوار پوشیده از اعلانات و نوشته‌های کهنه و مندرس، ظواهر ناآراسته ادارات، وضع آشفته کلاسهای مدارس، ظاهر ناآراسته و آشفته متدینین ما، خیابانهای نامرتب که در اثر حفاریهای متناوب به تپه ماهور شبیه شده است، ترافیک درهم و برهم و بی‌نظمی در رانندگی، بی‌توجهی مردم به قوانین راهنمایی، نابسامانی بهداشت در بیمارستانها، گرمابه‌ها، رستورانها، اماکن عمومی مثل پارکها، ترمینالها و نظائر آن هیچ تناسبی با تعالیم دینی ما ندارد.

❖ چه بسا دانش آموز جزئیات درس و بحث معلم را پس از مدتی فراموش کند اما آنچه را که به عنوان آئین درست زندگی از او فرا گرفته تا پایان عمر بکار بندد.

تمدن گذشته

در صورتیکه نگاه به کیفیت تمدن دیرینه اسلام به استناد مدارک معتبر مبین زندگی سالم عمومی، زیبایی و آبادانی شهرها و بالا بودن سطح فرهنگ اجتماعی است و مورخین و تاریخ نگاران بدان اعتراف دارند. ابن بطوطه سیاح معروف قرن هفتم هجری که شهرت جهانی دارد در سفرنامه خود ضمن توصیف وضع گرمابه‌های بغداد می‌نویسد: «شماره گرمابه‌های بغداد زیاد و انواع آن بسیار عالی است. سطح بیشتر این گرمابه‌ها را با قیر اندود کرده اند بطوریکه انسان در نگاه اول خیال می‌کند که از مرمر سیاه است (نمایشگر غایت ذوق و سلیقه مسلمانان آنروز) ... حمام‌های بغداد خلوتی‌های متعدد دارد که داخل آنها را با قیر اندود کرده اند. از سطح زمین تا کمر دیوار قیر مصرف شده اما نیمه بالاتر دیوار بوسیله گچ سفید کاری شده و جمع بین سیاهی و سفیدی زیبایی خاصی بوجود آورده است. در داخل هر خلوتی یک حوض مرمر تعبیه شده که دارای دو شیر آب گرم و سرد می‌باشد، در هر خلوتی بیش از یک نفر وارد نمی‌شود مگر اینکه مشتری خود اجازه دهد. در گوشه خلوتی حوض دیگری هست که مخصوص غسل می‌باشد و آنهم دو شیر آب گرم و سرد دارد.»

ویل دورانت مورخ و متفکر امریکایی در کتاب مشهور «تاریخ تمدن» جلد یازدهم صفحه ۳۰۱ می‌نویسد: «اسلام در ایجاد بیمارستانهای خوب و تهیه لوازم آن پیشاهنگ جهان بود. بیمارستانی که نورالدین به سال (۵۵۶ هـ، ۱۱۶۰ م) ایجاد کرد سه قرن تمام بیماران را بدون دستمزد علاج می‌کرد و دروی رایگان نیز میداد. به گفته

ندارد و در یک عده عبادات واجب و مستحب و اوراد و اذکار منحصر نمیشود بلکه عمل در همه جهات و ابعاد مورد نظر اسلام است و در این میان یک مسلمان حق ندارد پاره‌ای از احکام و تکالیف را برگیرد و مراعات کند و پاره‌ای را فرو گذارد و به بونه فراموشی سپارد. همانگونه که اسلام عمل به واجبات و پرهیز از محرمات را از یک مسلمان انتظار دارد، نظافت و بهداشت را نیز وظیفه او می‌داند. اسلام آراستگی ظاهر و خوش بونی می‌طلبد، نظم و ترتیب در همه امور زندگی را می‌خواهد. رفتار درست با پدر و مادر، رعایت حقوق همسر و فرزندان، رسیدگی به افراد زیر دست و تحت تکفل، رعایت حقوق همسایه‌ها، آداب صحیح معاشرت و... همه و همه توصیه‌های اسلام به پیروان خویش است. اما افسوس که وضع کنونی جوامع اسلامی و حتی جامعه خود ما نشان میدهد که به علت بی‌خبری و عدم حساسیت در عمل بسیاری از جنبه‌های درخشان این فرهنگ آسمانی رخت بر بسته است. با اینکه این مسلمین بودند که با ظهور اسلام نظافت و پاکیزگی را برای جهانیان به ارمغان آوردند و تا همین قرون اخیر نیز ملل اسلامی در شون مختلف اعم از لباس پوشیدن، مسکن، شهرسازی و آبادانی و... برای سایر ملل نمونه و سرمشق بودند ولی رفته رفته با ضعف ایمان و اعتقاد و پشت کردن به فرهنگ اصیل خود، توانائی و حساسیت خود را در مراعات احکام دینی و از جمله نظافت و پاکیزگی از دست دادند و امروزه بسیاری از شهرهای اسلامی در آلودگی و کثافت غوطه می‌خورد. بطوریکه تا همین چند سال گذشته مکه و مدینه که پایگاه اسلام و در حکم قلب جهان اسلام بشمار می‌روند متأسفانه بدترین و

مورخان، اجاق این بیمارستان ۲۶۷ سال بیابایی مشتعل بود و خاموش نشد. ابن جبیر که به سال (۵۸۰ هـ، ۱۱۸۴ م) به بغداد رفته بود، از دیدار بیمارستان بزرگ شهر که چون قصور سلطنتی بر ساحل دجله سر برافراشته بود و بیماران را غذا و داروی رایگان میداد تعجب کرده بود. در قاهره نیز سلطان قلاوون به سالی (۶۸۴ هـ، ۱۲۸۵ م) بیمارستان منصوری را پی افکند که علی الاطلاق بزرگترین بیمارستان قرون وسطی بود. وی در داخل فضای وسیع محصور و چهارگوشی، چهار بنا پیا پیا کرد که در میان آن محوطه‌ای بود که با ایوانها احاطه شده بود و حوض‌ها و جویها هوای آن را خنک می‌کرد. برای بیمارهای مختلف و بیماران در حال نقاهت بخشهای جدا داشت، همچنین تجزیه خانه‌ها و داروخانه و بخش سرپائی و آشپزخانه‌ها و حمام‌ها و کتابخانه و یک مسجد برای نماز و سالن مطالعه، مناظر دل‌انگیز برای قسمت بیماران روحی به بیمارستان پیوسته بود، بیماران زن و مرد، غنی و فقیر، آزاد و برده در آنجا بی‌دستمزد علاج می‌شدند به بیماران بهبود یافته هنگام خروج از بیمارستان مبلغی میدادند تا بلافاصله برای تحصیل قوت خود محتاج کار نباشند. بیمارانی که به بیخوابی مبتلا می‌شدند به موسیقی ملایم و قصه‌گویان حرفه‌ای گوش میدادند و احياناً کتابهای تاریخی برای مطالعه دریافت می‌داشتند. در همه شهرهای بزرگ اسلامی برای مراقبت دیوانگان تیمارستانی موجود بود.»

بدنیست بدانیم که در همان دوران، ممالک غربی که امروز خود را منادی علم و تمدن میدانند در وضع اسفباری بسر می‌بردند بطوریکه مورخ یاد شده در جلد ۱۴ همان کتاب صفحه ۳۱۶ چنین می‌نویسد: «در قرون وسطی به علت آنکه فقر فوق‌العاده مانع از بهداشت و خوراک صحیح می‌شد، تا آنجا که اطلاع داریم مردم بیش از هر عهد دیگری دچار بیماریهای همه‌جاگیر بودند. در ۵۵۰ و ۶۶۴، طاعون زرد ایرلند را تباہ ساخت و طبق آمار غیر موثقی دو نلت جمعیت را از بین برد... در باره مرگ و میر مردم قرون وسطایی آماری در دست نداریم لکن محتمل است بیش از نصف عدهٔ موالید، بسن بلوغ نمیرسیدند... سیاحان مسلمانی که از شهرهای عیسوی دیدن می‌کردند - همچنانکه عکس قضیه امروز صادق است - از کثافت و بوی عفونت «شهرهای کفار» شاک می‌بودند. در کمبریج که اکنون اینقدر نظیف و زیباست، گنداب و فضولات در جویهای سرباز معابر جاری بود و از آنچنان گندی برمی‌خاست که به بسیاری از اساتید و دانش‌پژوهان شهر، حالت تهوع دست میداد. در قرن سیزدهم بعضی از شهرها کانال‌هایی برای رسانیدن آب مشروب، مجاری فاضل آب و ادرارگاه‌های عمومی داشت، در اکثر شهرها مردم متکی بودند که آب باران آشغال و فضولات را بشوید و ببرد. آلودگی چاههای آب مشروب

عدهٔ زیادی را به مرض حصبه مبتلا می‌ساخت و آبی که برای پخت و پز و انداختن فقاع بکار میرفت - در شمال جبال آلپ - معمولاً از همان نهرهایی گرفته می‌شد که زباله و فضولات شهرها به آنها خالی می‌شد.»

ضرورت بهبود وضع موجود

نگاهی به تمدن گذشتهٔ اسلامی و مقایسه آن با آنچه اینک در جامعه با آن روبرو هستیم ضرورت توجه بیش از پیش به موازین صحیح دینی و گسترش آن در سطح اجتماعی را معلوم می‌سازد. باید دانست که خورشید حکومت اسلامی که اکنون در افق کشور ما پرتو افکن شده زمانی پایدار و همیشگی خواهد ماند که فرهنگ اسلام در متن زندگی مردم جایگزین گردیده و ارزشهای فراموش شده بار دیگر اصالت خود را باز یابد و احیاء گردد. اسلام به عنوان یک دین الهی دارای پیکری موزون و استوار و ناظر به جمیع نیازهای زندگی آدمی است و زمانی یک جامعه می‌تواند مدعی اسلامیت باشد که این پیکره را منتهی نکرده باشد و تمامی آن را پذیرفته باشد. زیرا اگر بخشی از این اندام بهم پیوسته دستخوش آسیب گردد دیگر اعضاء را نیز قرار می‌نخواهد ماند، و چه بسا هدف کلی و نهائی هم هرگز حاصل نشود. لذا جامعه مطلوب جامعه‌ای است که علاوه بر آنکه نظر آن نظامهای سیاسی، اقتصادی، قضائی، نظامی، اداری، آموزشی و... بر اساس اسلام تدوین شده باشد زندگی عملی مردم نیز عطر دلپذیر حقایق و احکام اسلامی را به مشام برساند.

طبیعی است که در نشر این اندیشه و وظیفهٔ یک معلم دینی سنگین‌تر و موقعیت او حساس‌تر است. یک معلم دینی نه تنها با بیان خود بذکر مفاهیم و عقاید اسلامی را در ذهن پاک و آماده دانش آموزی که پدید آورندهٔ نسل نوین جامعهٔ اسلامی است می‌پراکند بلکه با نظافت خود، آراستگی سرو صورت و لباس و کفش و... خود، نظم و ترتیب و وقت شناسی خود عملاً نسل جوان را با فرهنگ اصیل دینی آشنا می‌سازد و شاید بتوان گفت که چه بسا دانش آموز جزئیات درس و بحث معلم را پس از مدتی فراموش کند اما آنچه را که به عنوان آئین درست زیستن از او فرا گرفته تا پایان عمر در زندگی بکار نهد.

باورقی‌ها

- ۱ - جامع عباسی
- ۲ - جامع عباسی
- ۳ - سورة اعراف آیه ۲۶
- ۴ - فروع الکافی، ج ۶، ص ۴۵۰
- ۵ - منتهی الامال ص ۱۵